

EL FIL D'ARIADNA

MOR UN OS A LA VALL D'ARAN

CRÒNICA DEL CAS CACHOU

David Marín

**MOR UN OS
A LA VALL D'ARAN**

EL FIL D'ARIADNA
133

© 2023 David Marín Rubio

© 9 Grup Editorial, per l'edició
Angle Editorial
c. Mallorca, 314, 1r 2a B · 08037 Barcelona
T. 93 363 08 23
www.angleeditorial.com
angle@angleeditorial.com

Disseny de la col·lecció: J. Mauricio Restrepo
Disseny de les cobertes: Felipe Román Osorio

Primera edició: maig de 2023
ISBN: 978-84-19017-70-3
DL B 6777-2023
Impress a Romanyà Valls, SA

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre,
ni la incorporació a un sistema informàtic, ni la transmissió
en cap forma ni per cap mitjà, sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació
o altres mètodes, sense el permís previ i per escrit dels titulars del copyright.

David Marín

MOR UN OS A LA VALL D'ARAN

Crònica del cas Cachou

 Angle Editorial

Somriu, voluptuosa terra d'alè fresc!
Terra de somnolents i líquids arbres!
Terra òrfena de ponent —terra de muntanyes coronades de boira!
Terra del doll vitri i cristal·lí del pleniluni acabat de tenyir de blau!
Terra de brillantors i d'obscuritats que taquen les aigües del riu!
Terra de netíssims núvols grisos que es fan més lluminosos i més
[clars en honor meu!
Terra d'amples abraçades —riquíssima terra de pomerars exaltats!
Somriu, que el teu amant ja arriba!

WALT WHITMAN, «Cant de mi mateix», *Fulles d'herba*,
Edicions de 1984. Traducció de J. C. Pons Alorda

L'home més perillós és aquell que té por.
LUDWIG BÖRNE

A totes les persones que han aportat informació, a vegades des de l'anonimat, per documentar aquesta crònica; a tots els que han acceptat donar el seu punt de vista sobre la reintroducció de l'os bru a les muntanyes araneses, des de l'ecologisme, el món de la ramaderia, el turisme o, simplement, el veïnatge a la vall; al cos de Mossos d'Esquadra, el Cos d'Agents Rurals i el Conselh General d'Aran, per facilitar la tasca de documentar el cas; als amants de la muntanya: als que la conserven i la protegeixen, i també als que l'habiten, en viuen i la fan viure, malgrat totes les dificultats.

Taula

Nota 13

1. Enemic públic número u 15
2. Cachou està en marxa 25
3. Una presa massa fàcil 33
4. Una trucada que ho canvia tot 39
5. Això ho han de mirar els Mossos 45
6. El sotsinspector Pou 53
7. Sí, és un conseller 57
8. Un puto os amb dues autòpsies 65
9. En el lloc equivocat 73
10. Una càmera lligada a un arbre 79
11. Un grup de WhatsApp sospitosos 85
12. Pressió sobre els sospitosos 91
13. Un encàrrec a Amazon 97
14. Material per a la vall 103
15. Amants de la natura 107
16. Dos quilos de cocaïna 111
17. Fins aquí 115
18. Una trobada al bosc 123

Nota

El 9 d'abril de 2020 va aparèixer en una muntanya de Les (Vall d'Aran) el cadàver de l'os Cachou. En un primer moment es va atribuir la mort a un accident: Cachou hauria caigut per un barranc després de barallar-se amb un altre animal, possiblement un altre os. Però una trucada imprevista al cos d'agents forestals que s'havia fet càrrec del cas ho va canviar tot: Cachou podria haver estat enverinat. La investigació judicial que es va obrir a continuació, aplicant-hi les tècniques policials pròpies d'una investigació per assassinat, és la primera d'aquestes característiques que es desplega per la mort d'un animal protegit, i ha posat el focus en la controvertida reintroducció de l'os bru al Pirineu i en especial a la Vall d'Aran i el Pallars: una reintroducció acceptada silenciosament per una part de la societat pirinenca, però rebutjada amb contundència per una altra part.

El relat que llegireu a continuació descriu aquests fets i és fruit de la recerca periodística iniciada arran de la mort de Cachou. Les situacions i els diàlegs s'han escenificat, però es basen en entrevistes fetes a testimonis i en la documentació consultada sobre el cas. En el moment d'enllestir aquest

relat, la investigació judicial per la mort de Cachou continua en fase d'instrucció i les persones que apareixen al sumari només hi són en qualitat d'investigades. Per aquest motiu, els noms i les circumstàncies d'aquestes persones i d'altres protagonistes del cas s'han canviat i novel·lat, a fi de preservar-ne l'anonimat i respectar-ne la presumpció d'innocència.

Enemic públic número u

Del bosc arriba un vent. Un vent conegut.

És el 5 de març de l'any 2020. A les muntanyes de la Vall d'Aran hi bufa la brisa del sud. L'os Cachou desperta suau-ment de l'estat d'hibernació, molt a poc a poc.

De la primera cosa que és conscient és de les olors clares i intenses que l'aire fresc de la muntanya infiltra fins al fons del cau. Resulten agradables. Jeu d'esquena a la sortida, enroscat sobre la capa de fulles i branques que es va preparar abans d'hivernar, amb el morro tocant-se la cua, protegit del fred per la seva espessa capa de pèl fosca.

Les olors li han despertat la gana, i sent l'impuls d'anar a buscar menjar i aigua. Però es manté immòbil, destriant a poc a poc la informació que li envien uns sentits acabats de despertar. Està tranquil. Se sent segur. El seu cor, que porta més de tres mesos bategant molt lentament, augmenta gradualment el ritme. També els pulmons, que durant el son hivernal havien reduït la seva freqüència, comencen a agafar més aire i els músculs s'irriguen d'un oxigen renovat. Llança un sospir. Manté els ulls tancats. Sent l'estómac buit. Però aquesta punxada de gana arriba al seu cervell esmoreïda.

Encara és més dominant la sensació de benestar del despertar. Una suau recàrrega de l'energia i la vida, que circulen de nou per cadascuna de les seves artèries. Deixa que aquesta sensació li recorri lentament tot el cos. Cachou es deixa portar per un sopor agradable que el condueix de nou cap a un son lleuger.

Passaran encara uns dies fins que Cachou pugui aixecar-se i surti finalment del cau on es va amagar per iniciar la hibernació. Hi ha capes de neu a terra, i encara no han brotat tots els senyals propis de la primavera. En moure's i estirar-se fora de l'amagatall, Cachou s'adona que encara porta aquella cosa molesta que li envolta el coll.

Intenta treure-se-la amb les urpes, però no pot. Sacseja el cos amb violència. Tampoc. Aquella cosa és com una gran arna que se li hagués arrapat al cos i no hi hagués manera d'apartar-la.

El primer moment que va sentir aquell objecte molest al coll va ser deu mesos enrere, poc després de sortir de la hibernació de l'any anterior. Per a Cachou, tot allò que va passar va ser una experiència molt estranya: havia baixat de cota seguint una intensa flaire de carronya, fins que va trobar les restes d'un animal penjades a la branca d'un arbre. Era del tot inusual trobar menjar d'aquest tipus de forma tan abundant i tan fàcilment assequible. La carronya estava situada a la seva alçada, de manera que cap altre depredador podia haver aconseguit el botí abans que ell. Cachou, confiat, no es va poder estar de prendre-ho àvidament amb les urpes i devorar aquella carn amb fruïció.

Al cap d'una estona de l'àpat, però, el va envair un sopor imparable. Les potes li feien figa. Sentia un mareig estrany.

Es va ajeure a terra, enmig d'un petit corriol, sense temps d'amagar-se en un cau.

Després, quan va despertar, el sol s'havia mogut dalt del cel, i el fullam i el terra que l'envoltaven —i fins i tot ell mateix— feien l'olor d'aquelles estranyes criatures, els humans, de les quals un instint molt primari l'obligava a fugir-ne ràpidament tot just les intuïa a prop. Llavors, va notar per primer cop aquella cosa que li envoltava el coll. Va lluitar uns minuts per treure-se-la. Primer amb violència, espantat per si era un animal que l'estava atacant. Però no podia treure-s'ho, i l'únic que aconseguia era esgarripar-se ell mateix al voltant del coll. Al cap d'uns minuts de lluitar-hi en va, va adonar-se que no semblava que allò li fes un mal irreparable. Ho va intentar alguns cops més, però no hi havia manera. Finalment, va deixar-ho córrer, malhumorat, i va decidir pujar muntanya amunt, fugint d'un perill incert.

Cachou no ho sabia, però durant aquelles hores d'inconsciència, agents del servei de Medi Natural del Conselh Generau de la Vall d'Aran havien comprovat superficialment el seu estat físic i li havien col·locat un collar que tenia un localitzador GPS incorporat. Era el segon GPS instal·lat en un exemplar d'os a l'Aran. El motiu: la sospita que Cachou, un mascle jove i vigorós detectat feia poc al Pirineu, era el principal responsable d'alguns atacs recents a la ramaderia aranesa.

El collar amb GPS va fer la seva feina: durant l'estiu, gràcies a la seva localització, a Cachou li van atribuir la depredació de les arnes d'una explotació d'abelles i l'atac a unes cabres. Però els atacs més importants, els atacs que

possiblement el van sentenciar a mort, arribarien unes setmanes després.

El primer es va produir el 8 de setembre de 2019. Cachou va atacar i es va menjar una poltra de quatre mesos. Tres dies després, a Cachou se li va atribuir un segon atac. Aquest cop, una euga adulta, d'uns disset anys. En tots dos casos, els atacs es van produir en terrenys del municipi de Vielha e Mijaran, i a Cachou el va delatar el posicionament GPS que emetia a través de radiofreqüència el dispositiu del seu collar.

La notícia va causar un gran impacte a l'Aran i va donar munició als sectors de la vall més contraris a la presència de l'os bru a les seves muntanyes. La pressió d'aquests sectors sobre els polítics aranesos era ben forta. El Conselh General, l'organisme d'autogovern aranès, va emetre un comunicat demanant la retirada dels ossos conflictius com Cachou. El síndic d'Aran, Francés Boya, va sortir als mitjans de comunicació per deixar clara la seva «indignació» davant dels atacs produïts per Cachou, per mostrar la seva solidaritat amb els ramaders afectats i per reclamar «de forma contundent» a la Generalitat de Catalunya que activés els protocols i les mesures necessàries per retirar del medi natural els ossos conflictius com Cachou. A més, el conseller de Territori al govern aranès, Francisco Bruna, va exigir que s'incrementessin les dotacions econòmiques que destina la Generalitat a indemnitzar els ramaders afectats pels atacs dels ossos, i que aquestes indemnitzacions s'equiparessin a les que es paguen a l'Estat francès, sensiblement superiors a les del costat aranès de la frontera.

Però el cas no va quedar aquí. La pressió encara podia pujar més, i així va ser. El 16 de setembre, el Conselh Gene-

rau anunciava que s'havia detectat la mort d'una altra euga a causa d'un altre atac de Cachou. La mort s'hauria produït uns dies abans, el 4 de setembre, però no s'havia detectat fins llavors, quan el ramader ho va descobrir i la revisió del senyal del GPS va demostrar que Cachou havia estat allà. En aquest tercer comunicat, el Conselh Generau d'Aran anunciava ja clarament que es posicionava al costat dels interessos dels ramaders aranesos, als quals volia «protegir», i avisava que amb aquesta tercera mort en deu dies, Cachou es trobava «al límit del que marca el protocol per ser extret del medi».

L'endemà, més: el Conselh va publicar un nou comunicat amb la notícia d'un quart atac atribuït a Cachou. Aquest atac s'hauria produït durant la nit anterior, i la víctima havia estat una euga de vint mesos d'edat que pasturava amb el seu ramat en un paratge del municipi de Vielha e Mijaran. El Conselh, aquest cop per boca del seu conseller de Territori, Paisatge i Gestió Ambiental, Francisco Bruna, va insistir que el protocol d'actuació preveia la retirada d'exemplars quan es mostressin agressius en excés i, després d'haver-li aplicat mesures per controlar-lo, l'animal no hagués abandonat aquest comportament. Segons el Conselh, les mesures proactives per defensar la ramaderia (agrupament dels ramats, vigilància amb gossos entrenats per a aquesta funció i d'altres mesures protectores) sí que funcionen bé per protegir els ramats bovins, però no pas amb els cavalls i les eugues. I, a més, el decalatge d'hores entre que la informació del GPS del collar de Cachou envia el senyal d'ubicació i el moment en què aquest senyal arriba al centre de recepció de les dades, a les oficines de Medi Ambient del Conselh

d'Aran, feia impossible que es pogués evitar a temps cada nou atac.

Amb aquests arguments, el Conselh Generau demanava que s'apliqués ja el punt del protocol que inclou la retirada d'exemplars problemàtics. En aquest cas, Cachou.

No hi va haver resposta formal de la Generalitat. Però la pressió va augmentar encara més dos dies després. Un nou comunicat anunciava una cinquena víctima de Cachou. Es tractava d'una euga adulta d'un altre ramat. El síndic d'Aran, Francés Boya, va tornar a intervenir de manera directa: «Reclamem a totes les administracions que reaccionin de manera immediata i que es prenguin les mesures necessàries per gestionar aquest conflicte que afecta de forma directa els nostres ramaders».

En total, el setembre negre de Cachou es va saldar amb la mort de cinc cavalls, poltres i eugues en un lapse de només quinze dies, i va elevar al màxim el discurs contra la presència de l'os bru a la Vall d'Aran, tant pel que fa als ramaders com als representants polítics aranesos, erigits en protectors dels interessos dels seus ramaders.

El moviment contrari a la reintroducció dels ossos tenia un nou símbol que encarnava el perill, la destrossa i el caos: Cachou.

Però, és normal, això? És possible que un sol os deixi un rastre d'atacs a altres animals com aquest? Per què no ho havia fet abans i ara, en canvi, en unes poques setmanes, havia esclatat el seu instint depredador d'una manera tan rotunda?

«És poc probable, però no és impossible», va admetre mesos després Marc Alonso, biòleg de la Fundació Oso Pardo

i un dels pocs *ambaixadors* que té la reintroducció de l'os bru a la Vall d'Aran. «En altres llocs s'han donat casos d'ossos adults, mascles, i de gran envergadura, que poden fer atacs d'aquest tipus.» Cachou, amb uns quatre anys d'edat i una mida mitjana, no encaixava en el perfil d'os agressiu i violent que pot posar en risc de manera continuada el bestiar dels ramats per on passa, atacant eugues adultes i altres animals grans. «Però, com que no hi ha cap altra informació que la servida pel Conselh Generau després que els seus tècnics tramitessin aquests atacs, i ningú no l'ha contradit, aquesta és la informació sobre la qual hem d'analitzar el que va passar», va reflexionar Alonso, evitant elucubracions sobre hipotètics enganys a l'hora de tramitar la mort del bestiar.

Més lluny, des de Lleida, l'activista ecologista Joan Vázquez sí que va posar una ombra de dubte en la gestió realitzada sobre aquests suposats atacs, tot reflexionant mesos després sobre aquell setembre negre de Cachou. «Els ossos són omnívors, i opten sempre per l'autoprotecció i per renunciar a una presa abans que posar-se en risc: no atacaran mai un altre animal si no és que el veuen moribund i del tot indefens», va dir Vázquez. «Molts atacs atribuïts als ossos no ho són, i això és una cosa que s'hauria d'investigar.»

Sigui com sigui, aquells atacs del setembre de 2019 van posar Cachou en el punt de mira dels ramaders i caçadors contraris a la reintroducció de l'os bru. I també en el punt de mira del Conselh Generau d'Aran, el qual, adoptant una posició inequívoca de defensa dels interessos dels ramaders, va reclamar a la Generalitat, a través dels comunicats públics i de les declaracions dels seus líders polítics, l'aplica-

ció del punt del protocol d'introducció de l'espècie aprovat el novembre de 2018 que preveu la retirada d'un exemplar d'os bru si demostra tenir un comportament agressiu i perillós.

El protocol va ser fruit de les pressions exercides en el seu moment pel Conselh Generau contra un altre os, Goiat: un mascle adult sobre el qual també va caure l'acusació de diversos atacs a ramat equí de la Vall d'Aran. A partir dels atacs de Goiat es van incorporar a la normativa catalana de gestió dels ossos tres nivells d'intervenció: un primer de diagnòstic, seguiment i execució de mesures proactives i d'inici de mesures aversives (aplicant tècniques de dissuasió); un segon de captura i marcatge de l'exemplar (és el que es va fer amb Cachou el mes de maig, arran de les sospites que podria haver protagonitzat algun atac) i de reforç de mesures aversives; i, si el grup de treball decideix passar a la darrera fase perquè el comportament no millora, un tercer nivell que consisteix en la captura i retirada de l'exemplar.

Va ser, per tant, una tardor conflictiva i polèmica a la vall. Però no pas per a Cachou. Del tot aliè a la controvèrsia política i mediàtica que sobre ell s'havia aixecat a la vall, el jove os havia buscat un lloc on hivernar. Ho va fer en territori aranès. Així ho indicava, sense ell saber-ho, el GPS que tenia al collar.

Però el collar no hi ha manera de treure'l. Ara, acabada la hibernació, i després d'uns quants intents fallits per desprendre's d'aquella cosa que li abraça el coll, desisteix de continuar intentant-ho. Cachou reincorpora la marxa muntanya avall, deixant-se endur per les olors intenses que el vent del sud porta de les cotes més baixes. Té gana. Molta

gana. Sent, també, l'escalf dels rajos del sol del migdia, i alça el morro a la recerca d'alguna aroma. Ensuma els boscos i les muntanyes, i s'atura un moment a inspeccionar el sotabosc en una clariana. Arrenca unes arrels i se les fica a la boca. Reprèn el camí, completament aliè al fet que, per a molts humans que viuen a baix a la vall, s'ha convertit en l'enemic número u.